

NÓTÁRI TAMÁS – PÁL ELŐD

Gondolatok és javaslatok a román Polgári törvénykönyv magyar fordításához

Thoughts and proposals for the Hungarian translation of the Romanian Civil Code

Abstract: In this paper, we wish to make a few comments on the third edition of the Hungarian translation of the Romanian Civil Code, without claiming to be exhaustive. Our translation suggestions concern certain provisions of personal (and family) law, law of property and law of obligations. We will expand on the concepts of legal personality, legal capacity and capacity to act in the personal law section, the concepts of property and assets in the law of property section, and the relationship between the concepts of legal fact and deed in the law of obligations section, and then make translation and correction suggestions for all the other articles in the books mentioned.

Keywords: legal capacity, legal personality, legal capacity, legal facts, thing, goods, property, act

Összefoglaló: E munkában a Polgári törvénykönyv magyar fordításának harmadik kiadásához kívánunk néhány megjegyzést fűzni, a teljesség igénye nélkül. Fordítási javaslatainkat a személyi (és családi), a dologi és a kötelmi jog bizonyos rendelkezései kapcsán fogalmazzuk meg. Ennek során bővebben kitérünk a személyi jogi részben a jogalanyiség, jogképesség és a cselekvőképesség, a dologi jogi részben a dolog és a vagyon fogalmára, a kötelmi részben pedig a jogi tény és cselekmény fogalmak egymáshoz való viszonyára, majd valamennyi, az említett könyvek egyéb cikkeihez teszünk fordítási, illetve korrekciós javaslatokat.

Kulcsszavak: jogképesség, jogalanyiség, cselekvőképesség, jogi tények, dolog, javak, vagyon, cselekmény

Bevezető

Jelen tanulmányban az Rptk. fordításának harmadik – javított és átdolgozott – kiadásához kívánunk néhány megjegyzést fűzni, nyilvánvalóan (már csak az írás terjedelmi korlátai okán is) a teljesség igénye nélkül. Fordítási javaslatainkat a személyi (és családi), a dologi és a kötelmi jog bizonyos törvénycikkei kapcsán fogalmazzuk meg. Ennek során bővebben kitérünk a személyi jogi részben a *capacitate civilă* és a cselekvőképesség, a dologi jogi részben a dolog és a vagyon fogalmára, a kötelmi részben pedig a jogi tény és cselekmény fogalmak egymáshoz való viszonyára, majd valamennyi, az említett könyvek egyéb cikkeihez teszünk fordítási, illetve korrekciós javaslatokat.

A fordítás lehetséges szövegváltozataihoz fűzött megjegyzések és javaslatok során elsősorban a következő – nem is annyira elveket, mint inkább saját fordítói gyakorlatunkból (nem egyszer saját korábbi hibáinkból) leszűrt – gondolatokat tartjuk szem előtt.

A kiindulópont nem is lehetne más, mint Horatius szállóigévé vált mondata, amit az *Ars poetica*-ban (1, 33) fogalmazott meg: „*Nec verbo verbum curabis reddere fidus interpres*” – vagyis a fordítónak, ha szabatos akar lenni, nem az a feladata, hogy a szöveg szavait igyekezzen a célnyelven visszaadni. Érdemes figyelemmel lenni arra is, hogy az *interpres* kifejezés eredetileg *tolmácsot, fordítót* jelentett, vagyis azt a személyt, aki más nyelvről latinra fordít, és ezáltal egyúttal értelmez szövegeket – tehát a fordításnak már az antikvitásban is lényegi eleme volt az értelmezés, a szöveg átültetése során megjelenő fordítói állásfoglalás.

A szóhúségre törekvő fordítás számos esetben (általában) csorbítja, torzítja a szöveg értelmét, illetve teszi (teheti) a szöveget értelmetlenné. Itt gondolhatunk akár a triviális műfajok leiterjakabjaira, például a filmszinkronban hallható, angolból fordított „*csak három szót mondok: szeretlek*” kitételére, ami nyilván az angol szöveg (*I only say three words: I love you*) szóhú, vagyis elvben pontos, de mégis értelmetlen átültetése. De akár a költészet is szolgáltat hasonló honosításra példát: Petőfi versében, *A négyökrös szekérben* „kalmárszellő járt”, ami magyarul nehezen értelmezhető – a költő jól tudott angolul, fordított is angolból verseket, tehát nyilván a *tradewind*, vagyis a *kereskedőket segítő, kedvező tengeri széljárás* fogalma jelenhetett meg a gondolataiban, ami viszont magyarul, főképp az alföldi környezetben igen különösen hat. A szóhúség és a félreértések legragyogóbb keveréke pedig nyilván Karinthy paródiája, amelyben a „*Jöttem a Gangesz partjairól...*” sortól többszöri fordítás/ferdítés és visszafordítás/visszaferdítés után eljut „*A Herz-féle szalámiban...*” sorig.

Vagyis a szóhúség olykor értelemzavaró. Lomb Kató, a híres poliglott tolmács emlékezett vissza azon momentumra, amikor az 1960-as években egy japán munkásmozgalmi küldöttség vezetőjét tolmácsolta egy magyarországi konferencián. Az előadó, azt ecsetelve, hogy gyermekkori nélkülözései vezették a baloldalisághoz, azzal példálózott, hogy „*olyan nyomorban éltek, hogy legtöbbször csak ráklevest ehettek*”. A tolmács – aki már csak az idő rövideje okán sem fűzhet megjegyzést a szöveghez – agyán átfutott, hogy amennyiben szó szerint fordítja le a szöveget, az értelmetlenné válik, sőt, gúnyolódásnak tűnhet; így a *ráklevest* egyszerűen *krumplilevesnek* fordította. Fordítása merész értelmezés volt, ami a szavak szintjén nem volt ugyan szöveghű, de a szöveg értelmét teljes mértékben visszaadta.

A fenti eset nyilván másként jelenne meg egy más „műfajú” fordításban, hiszen a tolmácsolás nem azonos az írott szöveg fordításával. Egy tudományos szövegben – vagy akár egy regényben is – a *ráklevest* lábjegyzetet kapna, és az olvasó így értené meg a szöveget. De ha a *ráklevest* egy versben vagy színpadi előadásra szánt darabban szerepelne, akkor – mivel a műfaj ezt nem engedi – jegyzet és magyarázat nélkül, a merészebb megoldásnak kellene érvényesülnie.

A fordítónak tehát mindig a fordítás céljának megfelelően kell eljárnia. Ugyanazt a szöveget (pl. Shakespeare-drámát) másként fordíthatja magyarra, ha az egy filológiai igényű kiadás vagy színpadi előadás számára készül – az előbbi lehet szóhűbb, hiszen a jegyzetek segítik a megértést, az utóbbi pedig mindenképp merészebb és invenciózusabb,

hiszen a színpadról közvetlenül kell hatnia. Viszont egyik fordítás sem lesz jobb vagy pontosabb, illetve ugyanolyan jó és pontos lesz mindkettő, csak éppen más. A döntő a fordítás célja – fordítói amatőrizmus minden esetben ugyanúgy, dogmák mentén fordítani, és azt hinni, hogy egy szövegnek csak egyetlen lehetséges, jó és elfogadható fordítása létezik.

A pontosság és a szabadság/invenció ezen sajátos – nem definiálható, sokkal inkább szöveghelyenként eltérő arányban vegyítendő – elegyének számos jelenségben kell tetet öltenie, még hozzá egy törvénykönyv fordítása során is. Nem szavakat, nem nyelvtani szerkezeteket, nem mondattani alakzatokat fordítunk, hanem a szöveg értelmét. A forrás és a célnyelv nyilván másként használja az egyes és a többes számot, a kijelentő- és a kötőmódot, az ideidőket – a döntő a célnyelv struktúrája lesz, hiszen másként archaikus, értelemzavaró, groteszk vagy értelmetlen mondatok kerülnek ki a fordító keze alól. Ahol például a magyar nyelv egyes számot és kijelentőmódot használ, ott számos indoeurópai nyelv többes számot és feltételes módot alkalmazna egy törvénytörvényben. A fordítónak jól kell ismernie a forrásnyelvet, de még jobban kell ismernie a célnyelvet.

A *terminus technicusok* kérdése szintén megoldandó, de nem mechanikusan. Amit a forrásnyelv egy szóval fejez ki, az a célnyelven különböző szavakkal adható vissza. Magyarul a *hang* átfogó jelentésű, de németre hol mint *Ton* (zenei hang), hol mint *Laut* (hangzó), hol mint *Stimme* (emberi hang) fordítandó. A *res publica* kifejezést nem lehet egyetlen szóval, szóösszetétellel magyarra fordítani – hol *államot*, hol *köztársaságot*, hol *közös ügyet*, hol *közérdeket*, hol *közvagyon* jelent, tehát hiába használja a római szerző ugyanazt a kifejezést, magyarra más és más szóval ültethető át. Nem minden *terminus technicus*, ami annak látszik.

Felmerül a kérdés, hogy teremthet-e a fordító jobb minőségű szöveget, mint az eredeti. Vagyis példának okáért azért, mert Fredegarius *Krónikája* a VII. századból nemcsak mondat-, de alaktanilag is rossz, a klasszikushoz képest latinsággal íródott, a fordítónak is hibás magyarsággal, „-suk/-sük” igealakokat használva kell-e azt átültetnie. Nyilván nem, hiszen nem ez volt a szerző intenciója, nem nyelvi paródiát akart alkotni, csak éppen „nem tudott rendesen” latinul. Más sík, ha a forrásszöveg terminológiai következetlen. Ebben az esetben két út nyílik meg a fordító előtt: ha mintegy történeti forrásszöveggé fordítja a törvénytörvényt, akkor követheti a forrásnyelv/szerző bakugrásait, lábjegyzetben magyarázva, hogy a szöveg *kártérítés*, *kártalanítás* és *jóvátétel* alatt nem egyszer ugyanazt érti, csak épp a szerző nem tudta/akarta egységesíteni a terminológiát; vagy a célnyelven értelmes szöveget hoz létre, vagyis ahol a jogi tartalom megköveteli, egységesít, és legfeljebb (bár ettől bízást el is tekinthet) lábjegyzetben magyarázza meg a forrásnyelvi szöveg inkoherenciáját. Amennyiben tehát a fordítás célja nem pusztán filológiai, hanem gyakorlati, akkor a fordító éppen azzal tesz jót a szövegnek, ha nem „tisztelet” a szerző/forrásszöveg sutaságait és következetlenségeit, hanem nívósabb szöveget alkotva egységesít (vagy diverzifikál), és érthetőbbé teszi a célnyelven, amire a szerző/forrásszöveg „gondolt”, kifejezni akart az eredetiben, csak éppen ügyetlenül és átgondolatlanul.

Mindennek fényében a fordító alapvető joga és kötelessége az értelmezés, vagyis a forrásszöveg passzusainak értelmére, tartalmára vonatkozó állásfoglalás, a gyakorlati céllal születő fordítás esetén a forrásszöveg sutaságainak – amitől az Rptk. hemzseg – lehetőség szerinti korrekciója, egységesítése, diverzifikációja.

1. Gondolatok a *capacitate civilă* magyar megfelelőjéről, a polgári képességről [?]

A *capacitate civilă* szó szerinti fordítása *polgári képesség* (vagy esetleg *polgári jogi képesség*) lenne. Ez tükörfordítás, ami a magyar polgári jogi nyelvezettől teljesen idegen kifejezés, és ezért egy magyar jogász számára (de nem csak) szerintünk értelmezhetetlen, vagy ha nem, akkor mindenképpen félrevezető. A kifejezésnek a magyar jogi műnyelvben és jogi gondolkodásban jogtörténeti előzményei nincsenek.

A mértékadó román polgári jogi szakirodalomban a *capacitate civilă* fogalma alatt a személy polgári jogi jogalanyi *minősége* értendő, ami két komponenst foglal magában: a jogképességet (*capacitate de folosință*) és a cselekvőképességet (*capacitate de exercițiu*).¹

Ezért álláspontunk szerint a fogalom helyes, magyar nyelven is értelmezhető fordítása a *polgári jogi jogalanyiség*, még akkor is, ha ez a román nyelvben is létező, és a két idézett szövegben is megjelenő *subiect de drept civil*, azaz *polgári jogi jogalany* kifejezéssel látszólag azonos jelentéstartalmú kifejezéshez vezet. E látszólagos azonosság azonban csak a fordítás szintjén (vagyis a célnyelven) jelentkezik, ugyanis a román jogi műnyelv két teljes mértékben különböző írásképet és hangalakot ismer és használ a tartalmilag véve egymástól csak igen kis mértékben eltérő jelentéstartalom kifejezésére.

A *capacitate civilă* lényegét tekintve azt a *minőséget* jelenti, amely alapján az ember mint személy polgári jogi jogalannyá válik. E minőség magyar megfelelője a *polgári jogi jogalanyiség*, ami a román jogi műnyelvben és jogi gondolkodásban magasabbrendű fogalom, mint a *jogalany (subiect de drept)*. A magyar jogi szakirodalomban is találunk ehhez hasonló álláspontot: „A személyek kifejezés a *polgári jogban* azt jelenti, hogy kik lehetnek *polgári jogi jogviszonyok* alanyai. Más néven ezt a *képességet* jogalanyiságnak nevezzük.”²

A polgári jogi jogalanyiség fogalma az *általános jogképesség (capacitate juridică)* fogalma alá tartozó fogalom. A román jogrendszerben általános jogképesség alatt a személy azon képességét értjük, hogy – jogági besorolástól függetlenül – jogai és kötelezettségei lehetnek, tehát jogviszonyokban vehet részt. Így az általános jogképesség körébe tartozik például az *állampolgárság* vagy a *választójog* stb., amelyek alkotmányjogi jogviszonyokban értelmezhetők.

Az általános jogképesség nem keverendő össze a polgári jogi jogképesség fogalmával sem. A kettő között egész-rész viszony áll fenn, utóbbi polgári jogágspecifikus fogalom.

A román Ptk. 25. cikk (1) bekezdése szerint „[a] *polgári jog alanyai* a *természetes személyek és a jogi személyek*”. E rendelkezés a jogalanyokról (*subiect de drept*) beszél, és nem a jogalanyiságról (*capacitate civilă*). A jogalanyiságot mint minőséget normatív szinten a 28. cikk rögzíti, kimondva egyrészt azt, hogy (1) „[a] *polgári jogi jogalanyiség* minden

¹ Gabriel BOROI, Carla Alexandra ANGHELESCU: *Curs de drept civil. Partea generală*, Hamangiu, Bukarest, 2021, 119; A román kommentárirodalomból lásd Eugen CHELARU: *Art. 29. Limitele capacității civile = Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, szerk. Flavius-Antoni BAIAS, Eugen CHELARU, Rodica CONSTANTINOVICI, Ioan MACOVEI, C.H. Beck, Bukarest, 2014, 40.

² BARZÓ Tímea: *Az ember mint jogalany = Civilisztika I. Általános tanos – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*, szerk. BARZÓ Tímea, PAPP Tekla, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 103.

személyt megillet”, másrészt pedig azt, hogy (2) „[m]inden személy jogképes és – a jogszabályban előírt esetek kivételével – cselekvőképes”. Összegezve: a természetes és jogi személyek polgári jogi jogalanyok (*subiect de drept*), polgári jogi jogalanyiség (*capacitate civilă*) illeti meg őket, tehát főszabály szerint jogképesek (*capacitate de folosință*) és cselekvőképesek (*capacitate de exercițiu*), azaz polgári jogaik és kötelezettségeik lehetnek, amelyeket önállóan gyakorolhatnak és teljesíthetnek.

Jól érzékelteti a két fogalom közötti különbséget az egyszerű társaság (*societate civilă*) szabályozása. Az egyszerű társaság főszabály szerint nem jogalany, mert nem jogi személy, viszont bizonyos terjedelmű jogalanyiség mégis megilleti: rendelkeznie kell például saját vagyonnal (ami jogok és kötelezettségek összessége), rendelkezhet saját névvel és – képviselői útján ugyan, de – saját nevében bíróság elé állhat stb.

Ugyanígy a magzat jogi státusza is alkalmas a jogalanyiség és jogalany fogalmak közötti különbség érzékeltetésére: „*a magzat nem polgári jogi jogalany, de feltételes jogalanyisága már van*”.³

2. Gondolatok a cselekvőképességre és cselekvőképtelenségre vonatkozó szabályok fordításáról

A román jog a cselekvőképesség négy fokát, típusát különbözteti meg: a teljes cselekvőképességet (*capacitate de exercițiu deplină* vagy egyszerű jelzőként *capabil* – pl. *persoană capabilă* azaz *cselekvőképes személy*), a korlátozott cselekvőképességet (*capacitate de exercițiu restrânsă*), az előrehozott cselekvőképességet (*capacitate de exercițiu anticipată*) és a cselekvőképtelenséget. Főszabály szerint minden ember (személy) cselekvőképes.

Észre kell venni, hogy a román nyelvű jogszövegekben a cselekvőképességre vonatkozó szabályok a cselekvőképességre az esetek nagy többségében jelzős szerkezetben utalnak. A *teljes [deplin(ă)]*, a *korlátozott [restrân(ă)]*, valamint az *előrehozott [anticipat(ă)]* melléknevek jelölik a cselekvőképesség fokát, típusát. Összehasonlítva a magyar terminológiával, e jelzős szerkezetek közül a *teljes cselekvőképesség* fogalmában a jelző fordításban történő tükrözése felesleges, ugyanis a hatályos magyar jogszövegekben a jelzős szerkezetek csak azokban az esetekben fordulnak elő, amikor a személy cselekvőképességében valamilyen körülmény folytán (pl. kiskorúság) korlátozva van. Tehát lényegében a jelzős vagy határozószós fordulatok a főszabálytól való eltérés esetében merülnek fel. Ily módon a román jogszövegekben a *teljes cselekvőképesség* kifejezésből a jelző elhagyható.⁴

³ VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, I. kötet, Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 38.

⁴ Ha a cselekvőképesség *teljes* mivoltát kifejező írásképpen és hangalakban a jelző megtartása mégis releváns, akkor a *teljes* helyett a *korlátlan* kifejezés helyesebb. Bár a román *deplin* pontos magyar fordítása a *teljes*, a cselekvőképesség körében a kontextusorientált fordítás pontosabb és jogilag értelmesebb eredményre vezet, így a *teljes* helyett a *korlátlan* szó alkalmazandó.

A cselekvőképesség vonatkozásában további érdekes, fordítással kapcsolatos kérdéseket vetnek fel a következő román szófordulatok: „[...] *dobândește [...] capacitatea deplină de exercițiu*” [Rptk. 39. cikk (1) bek.]; „[...] *păstrează capacitatea deplină de exercițiu*” [Rptk. 39. cikk (2) bek.]; „[...] *recunoaște [...] capacitatea deplină de exercițiu*” [Rptk. 40. cikk]; „[...] *are capacitatea de exercițiu restrânsă*” [Rptk. 41. cikk (1) bek.]; „[...] *minorul(ui) cu capacitate de exercițiu restrânsă [...]*” [Rptk. 41. cikk (2)-(3) bek.].

A fenti példák alapján az állapítható meg, hogy a román nyelv sajátosságaiból fakadóan a cselekvőképességre nyelvtani értelemben vett tárgyként utal a román jogalkotó, így az idézett román nyelvű szófordulatok szó szerinti magyar fordítása rendre a következő: *teljes cselekvőképességet szerez* [Rptk. 39. cikk (1) bek.]; *megőrzi teljes cselekvőképességét* [Rptk. 39. cikk (2) bek.]; *elismeri teljes cselekvőképességét* (Rptk. 40. cikk); *korlátozott cselekvőképessége van* [Rptk. 41. cikk (1) bek.]; *kiskorú korlátozott cselekvőképességgel* [Rptk. 41. cikk (2)-(3) bek.].

Ezek közül csak az *elismeri teljes cselekvőképességét* (Rptk. 40. cikk) szófordulat cseng magyarosan – noha a szórend megcserélendő úgy, hogy az ige kerüljön a fordulat végére –, a többi erőltetett és magyartalan.

Ennek álláspontunk szerint az egyik oka talán az, hogy magyar nyelven *képességet* alapvetően nem szerzünk – bár nagyon gyakoriak az ilyen szókapcsolatok is –, hanem e helyett *képessé válunk*. Ellenben *tudást* már szerzünk, ami által *képessé válunk* vagy *képesek leszünk*... E megoldás irányába mutat az a tény is, hogy mind a román, mind a magyar Ptk. rendszerében a *szerezés* mint cselekvés valamilyen jog megszerzésére, azaz jogszerzésre irányul, aminek közvetett tárgya valamilyen testi vagy tetetlen dolog, követelés, szerződési pozíció stb. A cselekvőképesség viszont nem jog, hanem képesség, amivel a jogszerzés a személy számára elérhetővé válik. Az Rptk. 37. cikkéből is ekként világlik ki: „[a] *cselekvőképesség a személy azon képessége, hogy önállóan köthet polgári jogi jogügyleteket*”,⁵ amely jogügylet révén jogokat szerezhethet és kötelezettségeket vállalhat. A magyar jogszövegek is ezt a felfogást tükrözik: a hatályos magyar Ptk. 2:11. §-a pl. a *korlátozottan cselekvőképes kiskorúról* szól. Ebben a szóösszetételben a *korlátozottan*, a *cselekvőképes* és a *kiskorú* szavaknak rendre határozószói, jelzői és alanyi mondatnapi szerep jut. A normaszöveg pedig úgy hangzik, hogy: „[k] *korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizenegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen*”.

Ezért álláspontunk szerint a korábban példaként említett román szófordulatok helyes magyar fordításai rendre a következők (az eddigi teljes okfejtés alapján): *cselekvőképessé válik*, *cselekvőképes marad*; *cselekvőképességét elismeri*; *korlátozottan cselekvőképes*. Ezeknek megfelelően például az Rptk. 39. cikk (1) bekezdésének a fordítása a következőképpen hangozna: „[a] *kiskorú a házasságkötéssel cselekvőképessé válik*”, szemben a jelenlegivel, ami szerint „[a] *kiskorú házasságkötéssel teljes cselekvőképességet szerez*”.

Hasonlóan az előzőhöz, az Rptk. 39. cikk (2) bekezdésének eredeti nyelvhez hű fordítása a javasolt korrekciókkal összhangban így szól: „[a] *bban az esetben, ha a házasságot érvénytelenítik, a kiskorú, aki a házasság megkötésekor jóhiszemű volt, cselekvőképes marad*”. A jelenlegi fordítás: „[a] *bban az esetben, ha a házasság érvénytelenítésére kerül sor, az a kiskorú,*

⁵ Vö. a magyar Ptk. 2:8. § (2) bekezdésével: „[a] *ki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot*”.

aki a házasság megkötésekor jóhiszemű volt, megőrzi teljes cselekvőképességét". E rendelkezés egyébként kétféleképpen is tovább egyszerűsíthető. Az egyik megoldás az, hogy „*[é]rvénytelen házasság esetében a házasságkötés időpontjában jóhiszemű kiskorú cselekvőképes marad*”, a másik – és álláspontunk szerint egyben a leghelyesebb – változat: „*[a]z érvénytelen házasság megkötésekor jóhiszemű kiskorú cselekvőképes marad*". A két utóbbi fordítás bár eltér a román szöveg szórendjétől és megfogalmazásától, értelmét tekintve pontosabban adja vissza a román jogszöveg tartalmát és nyelvileg is gördülékenyebb.

A korábban említett *cselekvőképességét elismeri* szófordulat az Rptk. 40 cikk I. mondatában rögzített szövegkörnyezetben így hangzik: „*[a]lapos ok miatt a gyámügyi bíróság a 16. életévét betöltött kiskorú cselekvőképességét elismerheti*". A jelenlegi fordításban a szókapcsolat ekként szerepel: „*[a]lapos indokok miatt, a gyámügyi bíróság elismerheti a 16. életévét betöltött kiskorú teljes cselekvőképességét*".

A *korlátozottan cselekvőképes* szókapcsolat szerintünk tökéletesen jelenik meg az Rptk. 41. cikk (1) bekezdésének a jelenlegi fordításában: „*[k]orlátozottan cselekvőképes a kiskorú, aki a 14. életévét betöltötte*". Ugyanezen cikk (2) bekezdésének a jelenlegi fordításában az itt vizsgált szókapcsolat szintén helyesen jelenik meg: „*[a] korlátozottan cselekvőképes kiskorú jogügyleit saját maga köti meg, szülei vagy adott esetben gyámja hozzájárulásával, a törvényben előírt esetekben pedig a gyámügyi bíróság engedélyével is. A hozzájárulás vagy engedély legkésőbb a jogügylet megkötésének pillanatában adható meg.*” Ennek ellenére a jogszöveget a következőképpen célszerű megfogalmazni: „*[a] korlátozottan cselekvőképes kiskorú jogügyleit – szülei vagy adott esetben gyámja hozzájárulásával, és a jogszabályban előírt esetekben a gyámügyi bíróság engedélyével is – saját maga köti meg. A hozzájárulás vagy engedély a jogügylet megkötésének pillanatában is megadható.*” A jogszövegfordítás második mondatának az utóbbi változata egyben jó példa az alaki egyszerűsítésre úgy, hogy ezzel együtt értelemtartalmi változás nem merül fel. Az *is* kötőszó jelzi az engedély megadására nyitva álló legvégső időpontot, ami a jogügylet megkötésének időpontjával esik egybe.

Az Rptk. jelenlegi magyar nyelvű változatában a *personă capabilă* szókapcsolat fordítása több helyen hibás, félrevezető. Így például a 178. cikk a) és b) pontjaiban a *cselekvőképesség* helyett *ítélőképesség* került, ami félrevezető. Az *ítélőképesség* (*discernământ*, a magyar terminológiában pedig *belátási képesség*) a *cselekvőképesség*hez képest teljesen más ténybeli helyzetre vonatkozik: míg az *ítélőképesség* pszichikai állapotra utal (és ezért időbeli terjedelme az esetnek megfelelően változik), addig a *cselekvőképesség* jogállapot, ami jogszabályban meghatározott feltételek (pl. adott kor elérése) teljesülése esetén automatikusan beáll.

Az előzőktől némiképp eltérő a *cselekvőképtelen* fogalom fordíthatósága, ugyanis a román jogi szaknyelv az intézmény leírására több, egymástól eltérő írásképet és hangalakat, illetve szókapcsolatot használ. Ezek az eltérő írásképek és hangalakok az Rptk.-ban is számos szöveghelyen feltűnnek. Ilyen például a „*[...] lipsit de capacitate de exercițiu [...]*” [19. cikk (3) bek., 43. cikk (3) bek., 44. cikk, 45. cikk, 47. cikk, 80. cikk, 169. cikk (2) bek., 674. cikk, 917. cikk (2), 988. cikk (1) bek., 1013. cikk (3) bek., 1078. cikk, 1144. cikk (2) bek., 2532. cikk 2. és 4. pont, 2264. cikk (2) bek.]; „*[...] nu are capacitate de exercițiu [...]*” [43. cikk (1)-(2) bek., 1647. cikk (1) bek.]; *incapabil* [45. cikk, 113. cikk (1) bek. b) pont, 196. cikk (1) bek. b) pont, 211. cikk (2) bek. stb.]; *incapacitatea* [44. cikk (2) bek., 46. cikk (1) bek.] stb. A különböző írásképek, szókapcsolatok ellenére, mindezek jelentése az, hogy *cselekvőképtelen*. Teljesen

felesleges ezeknek többféle formát adni a célnyelven. A jelenlegi Rptk.-fordításban például feltűnik olyan, hogy *nem cselekvőképes* (bár ennek több esetben normatív jelentősége is van, ezért a teljes lecserélése nem célszerű), *cselekvőképességétől megfosztott, cselekvőképességgel nem rendelkező* stb. Ezek és az ehhez hasonló megfogalmazások csak indokolatlanul terhelik a szöveget.

3. További megjegyzések az általános, a személyi jogi és a családjogi részhez

A polgári jog forrásait meghatározó 1. cikk (5) bekezdése kapcsán eldöntendő, hogy valóban illetékességről, vagyis területiségről van-e szó – amennyiben nem, úgy a „*tárgykörben illetékes intézmények*” helyett az „*e tekintetben hatáskörrel bíró*” megfogalmazást javasoljuk.

A közös és elháríthatatlan tévedéssel foglalkozó 17. cikk (4) bekezdésében a „*nyilvánossági rendszer*” helyett a „*közhiteles nyilvántartás*” fordulat egyértelműsítheti a tartalmat eként: „*[a] jelen cikk rendelkezéseit nem lehet alkalmazni sem telekkönyvi nyilvántartás esetében, sem azon esetekben, amikor a törvény közhiteles nyilvántartásba vételt ír elő*”. Hasonlóképpen a 18. cikk címében is szerencsésebb volna a „*nyilvánosság tárgya és teljesítési módozatai*” helyett a „*közhiteles nyilvántartás és ennek típusai*” fordulat, illetve magában az (1) bekezdésben a „*nyilvánosság követelményének van alávetve*” a „*közhiteles nyilvántartásban történő rögzítést ír elő*” megfogalmazás. A „*nyilvánosságnak alávetett*” (20. cikk), a „*nyilvános jegyzékek*” (24. cikk.), a „*nyilvánossági feltételek*” fordulatok, valamint az egyéb, azonos értelmű, de eltérő megfogalmazások szintén egységesítést kívánnak (még akkor is, ha a román szöveg nem feltétlenül alkalmazna minden esetben állandó *terminus technicus*), még hozzá a (*közhiteles*) *nyilvántartás* kifejezés használata révén. A nyilvánosság joghatásai [20. cikk (2) bek.] kapcsán az „*egyetemes jogcímmű jogutódai*” helyett az „*egyetemes jogcímmel rendelkező/bíró*” fordulat tűnne helyénvalóbbnak.

Az uniós jogszabályokból ismert „*jogok és szabadságok*” fordulat (26. cikk) ezen fordítása – mint általában a magyar jogi nyelvben – pontos ugyan, de magyartalan: a *szabadság* mint elvont főnév többes száma nem értelmezhető (a *szabadságok* legfeljebb a munkaviszony keretében értelmezhetők mint a munkavállalókat megillető szabadnapok stb. összessége). Ehelyett a „*jogok és szabadságjogok*” fordítás lenne szerencsésebb, mivel ebben az esetben az adott szó (szabadság) *pluralisa* mást jelent, mint a *singularis*.

A 35. cikkben a „*jogképeség a személlyel születik*” megfogalmazás kiegészítendő az *együtt* szóval („*a személlyel együtt születik*”). A 37. cikkben az *egyedül* kifejezés helyett az *önállóan* szerencsésebb volna, hiszen a cselekvőképes személy nem feltétlenül egyedül, de mindenképp önállóan köti jogügyleteit. Ugyanez áll a 317. cikk (2) bekezdésében a házastársak esetére, akik továbbá (ellentétben a 317. cikk címével) vagyoniilag inkább *önállóak*, nem pedig *függetlenek*. A 41. cikk (3) bekezdésében – a korlátozottan cselekvőképes személy által megköthető ügyletek kapcsán – az „*alacsony érték*” helyett találhatóbb lenne a „*csekély értékű*” fordulat használata (*alacsony* inkább pl. a *vételár* lehet, de az *érték*

már kevésbé). A cselekvőképtelen személy által elkövetett *fraus* (45. cikk) esetében a „*manopere dolosive*”, vagyis „*dolózus manipuláció*” fordulat tartalmát a „*csalárdul járt el*” fordítás éppúgy visszaadná, mint a „*ravaszfondorlathoz folyamodott*” – utóbbi kétségkívül választékos ugyan, de archaikus és túl irodalmi.

Az eltűnt személyekről szóló 49. cikk (1) bekezdésében a „*ha legalább 2 év eltelt az életben létére utaló utolsó információk vagy jelek fogadásától*” mondatrész helyett a „*ha legalább 2 év eltelt azon információról vagy jeletről való értesülés óta, hogy életben van*” megfogalmazás szerencsésebb lenne – a „*fogadás*” inkább valamilyen technikai eszközt előfeltételez, amin a jelet fogadják. A (2) bekezdésben „*az utolsó információról vagy jeletről való értesülés hónapjának végétől számítandó*” megfogalmazás érthetőbb volna az „*utolsó információk vagy jelek kézhezvétele hónapjának végétől számítják*” helyett – a *kézhezvétel* mintegy kézbesítést sugall. Megjegyzendő, hogy az egyes szám a magyar nyelvérzék szerint ilyenkor magában foglalja a többes számot is, az explicit *pluralis* viszont azt sejtetné, hogy *több információt/jelet* várnánk az eltűnt személytől.

A 64. cikk (2) bekezdésében „*a törvényben kifejezetten és kimerítően előírt esetek*” fordulat értelmét szakszerűbben adná vissza a „*törvényben kifejezetten és tételesen/taxatív felsorolt/meghatározott esetek*” megfogalmazás. A 74. cikk (a magánélet/magánszféra megsértése) f) pontjában használt *ankét* kifejezést akár a *megbeszélés* is helyettesítheti – az *ankét* választékos ugyan, de a mai magyar nyelvben kissé kimódoltnak hat, és inkább a(z irodalmi) szalonok hangulatát idézi. Több esetben, számos kontextusban [így például a 80. cikk (2) bekezdésében, a 81. cikkben és a 256. cikkben] említésre kerülnek „*a negyedik fokig terjedő oldalági rokonok*” – még abban az esetben is, ha a román szövegezés olykor megfogalmazásában eltérést mutat, amit egységesíteni kellene „*az oldalági rokonok a negyedik fokig bezárólag*” formában.

A 81. cikk komoly dilemma elé állítja a fordítót. Az „*elhunyt személytől való eltávolítás*” *személytől* szava értelemszerűen a *személyből* kifejezéssel volna behelyettesíthető (hiszen nem tőle, hanem belőle kerül a szerv, illetve szövet kivételre), valamint a szöveg első mondatában a *személyektől* szó az egyes számú személyből kifejezésre volna javítható (mivel az egyes szám lehetővé teszi, hogy több személyre is vonatkozzék a rendelkezés, míg a *pluralis* grammatikailag azt sugallja, mintha a norma eleve csak több személyre vonatkozna). A fő probléma azonban nem ez. Az elhunyt ugyanis már nem személy, hiszen a *persona* az élve születéstől a halálig tart – nyilván megilleti a fogantatástól fogva bizonyos polgári jogi védelem a függő jogi helyzet idején a *nasciturus*-fikció alapján, illetve halála után is védelemben részesülnek a kegyeleti jogai, de ez nem változtat a *személy* fogalmán. Tehát a fordító e helyütt jól adta vissza a jogalkotó által hibásan megfogalmazott szöveget. Ezen a ponton merül fel a fordítói dilemma: korrigálja-e magában a fordításban a szöveget, vagy lábjegyzetben jelezze az értelemzavaró megfogalmazást. Az utóbbi megoldást az Rptk. fordítása több helyen is alkalmazza (elsősorban az öröklési jognál). Az előbbi utat követve a szöveg fordítása egyszerűen a „*halottból való eltávolítás*”, valamint a „*[...] tudományos célú eltávolítása halottból csupán [...]*” megfogalmazás volna – ez a megoldás is teljességgel elfogadható, hiszen egyfelől az *elhunyt személynek* a *halott* egyértelműen szinonimája, másfelől pedig semmi nem akadályozza a fordítót azon tekintetben, hogy a forrásnyelv két szóból álló kifejezését egyetlen szóval adja vissza (olykor ez kifejezetten indokolt is). A másik út esetén a főszövegben az „*elhunyt*

személyből való eltávolítás” szerepelne, viszont lábjegyzetben feltétlenül jelezni kellene, hogy a forrásszöveg „téved”, hiszen szervet, szövetet vagy személyből lehet (illetve nem lehet) eltávolítani, márpedig a személy mindenképp élő, ha pedig halottból távolítják (vagy nem távolítják) el azt, akkor már nem személyről beszélünk. Vagyis a fordítónak így vagy úgy, de jobb minőségű szöveget kell adnia az olvasónak, mint az eredeti – akár a főszöveg bátrabb értelmezésével (hiszen a fordítás minden esetben értelmezés), akár lábjegyzet segítségével.

A családi állapot kapcsán a 98. cikk arról szó, hogy a személy „*a családon belül és a társadalomban az anyakönyvi iratokból és cselekményekből származó, szigorúan személyes jellemzők révén individualizálódjon*”. Az individualizálódás – akár csak a már említett ankét – választékos, de inkább pszichológiai árnyalatú. E helyütt a „*személyes jellemzők révén azonosítható legyen*” megfogalmazást javasoljuk.

A kiskorúak védelmét szabályozó 105. cikk címében a „*védeett személyek*” helyett szerencsésebb volna a „*védelemben részesülő személyek*” fordulat, mivel a magyar jogi nyelv *védeett személy* alatt inkább a diplomáciai védelemben részesülőket érti. A cikk szövegében a „*védelmi intézkedéseknek vannak alávetve*” – a fordításban nem egyszer megjelenő *van(nak) alávetve* latinizmust kerülendő – helyett a „*védelemben részesülnek*” fordulat egyszerűbb és magyarosabb volna.

A gyámrendelés eseteiről szóló passzus szerint (110. cikk.) „*a kiskorú gyámság alá helyezését akkor rendelik el, ha mindkét szülő [...] elhunyt, [...] ha bírósági gondnokság alá helyezettek, eltűntek vagy bírói úton halottnak nyilvánítottak, valamint [...]*”. A *bírósági gondnokság alá helyezettek és bírói úton halottnak nyilvánítottak* mint participiális kifejezés ebben a nem éppen rövid mondatban értelemzavaró lehet – helyettük a szerkezetileg világosabb „*ha bírósági gondnokság alá helyezték őket*” és a „*ha bírói úton halottnak nyilvánították őket*” megfogalmazást javasoljuk. Amennyiben az *őket* szó megismétlését el akarjuk kerülni, akkor akár (mint ahogy erre a fordításban olykor akad példa) még a szenvedő szerkezet használatát sem zárnánk ki – értelemszerűen nem körülírt ragozással (*lettek nyilvánítva*), hanem szabályosan konjugált passzívumban (nyilvánítottak).

A 127. cikk a családi tanács összetételét módosítani engedi, „*ha a kiskorú érdekei egy ilyen módosítást megkövetelnek*” – stiláris észrevétel, de a szöveget mindenképp a kollokvialistól a „fentebb stíl” felé mozdítja: az „*ilyen módosítást követelnek*” vagy „*ezen módosítást megkövetelik*” megfogalmazást szerencsésebbnek tartanánk, főképp, mivel kiküszöbölhetnénk az „*egy ilyen*” (igencsak kollokvialis) fordulatot. (Ugyanez áll a 937. cikkre – „*megköt egy visszterhes tulajdonátruházó jogügyletet [...]*”; helyette a „*visszterhes tulajdonátruházó ügyletet köt*” volna helyénvalóbb.) Szintén a családi tanács kapcsán (129. cikk) olvasható a „*ha e személyek nincsenek kijelölve vagy összehívva saját nevükben a családi tanács tagjaiként*” mondatrész. A „*ha e személyek saját nevükben mint a családi tanács tagjai nem kerültek kijelölésre vagy összehívásra*” megfogalmazás áttekinthetőbbé és magyarosabbá tehetné a passzus tartalmát. A 130. cikkben a „*konzultatív véleményezéseket és döntéseket*” a „*tanácsadó véleményeit és döntéseit*” megfogalmazásra cserélnénk – talán szerencsésebb a *konzultatív* szó helyett a *tanácsadó*, másrészt a „*hozza meg*” tárgyas ragozásához stilárisan is jobban illik a birtokos raggal ellátott forma. Amennyiben viszont a fordító (akár zárójelben is) alanyt akar adni a mondatnak (*a családi tanács*), akkor a *konzultatív* kifejezés szerencsésebb, mivel a „*családi tanács*) *tanácsadó véleményét*” megfogalmazás esetén a szórend ismétlést eredményezne.

A *véleményezés* mindenképpen *véleményre* cserélendő (a fordításban erre egyebütt is akad példa), mivel *adni* csak *véleményt* lehet, *véleményezni* viszont csak *adás* nélkül.

A kiskorú tanulmányainak módosítása kapcsán a szövegben (138. cikk) a „*nem változtatható meg csak a gyámügyi bíróság hozzájárulásával*” megfogalmazás olvasható. A tagadószó és a *csak* használata helyett egyértelműbbnek és elegánsabbnak éreznénk a „*kizárólag a gyámügyi bíróság hozzájárulásával változtatható meg*” fordítást. A 141. cikk címe a „*végzett jogügyletek*”-et, a szöveg pedig a leltár előtt lehetséges intézkedéseket említi – talán szerencsésebb volna a cimbe a *végzett* helyett a *megvalósítható* jogügyletet bevonnai. A 152. cikk címében az archaizáló *számadást* érdemes lenne *elszámolással* helyettesíteni.

Harmadik személyekkel kötött jogügyletek [199. cikk (2) bek.] esetén „*sem a jogi személy, sem pedig az alapító vagy társult tagok nem helyezhetik szembe harmadik személyekkel a jogi személy semmisségét [...]*”. A *társult tag* – és főképp a *társult minőség* (pl. 349. és 1918. cikk) – nehezen értelmezhető; ezen szöveghelyeken egyértelműbb volna egyszerűen a *társaság tagjáról*, illetve a *(társasági) tagság tényéről* beszélni. A *szembehelyezés* szintén túlságosan „pontos” fordítás, helyette a *hivatkozás* jobban visszaadná a szöveg értelmét – vagyis „*sem a jogi személy, sem pedig az alapító vagy társaság tagjai nem hivatkozhatnak harmadik személyekkel szemben a jogi személy semmisségére [...]*”.

A jogi személy szervei esetében [220. cikk (1) bek.] „*az ügyvezetők, cenzorok, igazgatók és a jogi személy szerveinek más tagja minőségében eljáró személyek ellen a rájuk háruló kötelezettségeik megszegésével a jogi személynek okozott károkért a felelősségre vonási keresetet a jogi személy nevében az illetékes vezető szerv indíthatja meg [...]*”. A *cenzor* fogalmát a főszövegben meg kellene feleltetni valamely, a magyar társasági jogban létező tisztségviselővel, vagy pedig lábjegyzetben kellene magyarázni, hiszen a mai jogi nyelv a *cenzort* elsősorban a sajtó stb. feletti (önkéntes) kontrollt gyakorló személyként határozza meg. Az *ügyvezetők* stb. esetén – nemcsak itt, többek között az 1915. és 1917. cikkekben is – a többes szám kerülendő, mivel egyfelől a magyar nyelv a generális *singularét* preferálja, másfelől pedig, ha egy társaságnak több ügyvezetője van (márpedig a hivatkozott cikkek nyilván nem kizárólag ezt az esetet akarják taglalni), akkor már nem *ügyvezetők*ről, hanem *ügyvezetőségről* beszélünk.

Az *alapszabályzat* helyett (225. cikk.) érdemesebb volna az *alapszabály* kitévelt használni, illetve lábjegyzetben jelezni, hogy az alapító *okirat* és az *alapszabály* fogalma hogyan viszonyul egyrészt egymáshoz, másrészt a hatályos magyar jogi terminológiához.

A *fizikai személy* fogalma (252. cikk) „túl pontos” fordítás eredménye, a magyar jogi nyelvben nem értelmezhető – helyette a *természetes személy* fogalmának használatát javasoljuk, hiszen ez „állítható szembe” a jogi személlyel.

A *károsított személy* [253. cikk (4) bek.] nyilván a *károsultat* jelenti. A „*nehezen jóvátehető kár*” [255. cikk (1) bek.], mivel az ideiglenes, biztosítási intézkedés kontextusában jelenik meg, az *utólag helyrehozható/elhárítható kárt* takarja. A „*kárt okozható cselekmény*” [255. cikk (3) bek.] a *kárral fenyegető cselekmény* jelentésben szerepel. Az ideiglenes, biztosítási intézkedés – és egyáltalában a polgári jog – kontextusában az *ellenfél* szó nem értelmezhető, főképp, mivel ugyanezen bekezdés utóbb a felperest említi (vagyis eljárási pozíciókat határoz meg). Helyette (ha nem perbeli pozíciókat akarunk definiálni) az *ellenérdekelt fél* kifejezés volna használható.

Ugyanezen szöveghely [255. cikk (7) bek.] szerint „*a felperes köteles jóvátenni a meghozott ideiglenes intézkedések révén okozott kárt*” – nyilvánvalóan a szöveg tartalma a kártérítésre vonatkozik. „*Ha a felperes nem vétkes vagy csupán könnyű vétkesség terheli*” [255. cikk (7) bek.] megfogalmazásban a *könnyű vétkesség* helyett – mivel a *culpa levist* akarja visszaadni – az *enyhe vétkesség* fordítás lehet adekvát.

A 271. cikk kapcsán – „*a házasságkötés egy férfi és egy nő között valósul meg [...]*” – a fordítónak érdemes eldöntenie, hogy a szöveg mire utal, vagyis hogy a házasság csak férfi és nő között jön létre, és az azonos neműek közötti házasságot nem ismeri el, vagy a házasság monogám voltát hangsúlyozza, és a poligám házasságot zárja ki. Az előbbi esetben felesleges a határozatlan névelő használata, az utóbbi esetben indokolt. A 273. és 276. cikkekben – és a fordítás egyéb szöveghelyein is – „*túl pontos*”, nem szerencsés a „*tilos*” és a „*nem lehet elismerni*” fordulatok használata; ehelyett a „*nem ismerhető el*” fordulat, illetve az állítmányi tagadás (pl. „*nem köthet újabb házasságot*”) tűnik indokoltnak.

Egységesítendő a *municipium* teminusa – a szöveg olykor [pl. 283. cikk (4) bek.] a *municipium*, olykor (pl. 439. cikk) a *megyei jogú város* szót használja. Ahogy a 959. cikkhez fűzött lábjegyzet kifejti, a *municipium* kifejezés meghagyása lenne indokolt, a szó első előfordulásakor lábjegyzettel kiegészítve.

A 295. cikkben („*a feleség szült vagy teherbe esett*”) a *teherbe esett* fordulat nyilvánvalóan túlságosan kollokvialis, nem jogszabályszövegbe illő – érdemes volna a semlegesebb *várandós, állapotos* szinonimával helyettesíteni.

A 299. cikkben az *ítélőképesség* kifejezés helyett, bár teljességgel érthető és megfelelő – pusztán a magyar terminológiával összhangba hozandó –, a *belátási képesség* is használható volna.

A 313. cikkben – „*[...] a házastársakat a jóhiszemű harmadik személyek a törvényes vagyonközösségi rendszer szerint összeházasodottnak tekintsek*” – a körülményes *összeházasodottnak* szót az egyszerű *házas* kifejezés helyettesítheti.

Az „*[...] amikor a sértett házastárs tudomást szerzett a jogügylet meglétéről*” [316. cikk (2) bek.] megfogalmazásban a *sértett* szó erőteljesen félreérthető – egyrészt a sértett büntetőeljárás fogalom, és itt nyilván nem erről van szó, másrészt a házasfelek közötti sértettség számos további konnotációt vonhatna maga után, méghozzá tévesen –; a szöveg nyilvánvalóan a *károsult/kárt szenvedett házastársra* utal.

A 317. cikk (3) bekezdéséből („*[...] ha végrehajtási bírói határozattal eltérően nem rendelkeztek*”) nem válik egyértelművé, hogy pusztán jogerős, vagyis végrehajtható végzésről/ítéletről van-e szó, vagy pedig már elrendelt végrehajtási eljárásról – ha az eredeti szöveg alapján ez nem pontosítható, úgy e kérdésre esetleg lábjegyzetben térhetne ki a fordító. A *bírói határozat* kifejezés – itt és számos további szöveghelyen is – felülvizsgálendő, illetve egységesítendő volna, hogy a magyar polgári eljárásjog terminológiájának keretén (határozat / ítélet/végzés) belül értelmezhető legyen, vagy pedig lábjegyzetes magyarázat segítségével a román perjog rendszerébe lehessen illeszteni.

A 318. cikk (4) bekezdésében („*[...] az információk kérelmezésének megtagadása azt a relatív vélelmet eredményezi [...]*”) használt *relatív vélelem* fordulat mindenképpen lábjegyzetes magyarázatot igényel, mivel ezt a fogalmat a magyar jogi nyelv nem használja. Amennyiben azonban a kifejezés a megdönthető (vagyis ellenbizonyítható) vélelmet takarja, akkor érdemes volna a tükörfordítás helyett ezt a kifejezést használni.

A 321. cikk kapcsán kérdésként merül fel, hogy a *telekkönyvi feljegyzés* („bármelyik házastárs kérheti egy ingatlanak családi lakásként való feljegyzését a telekkönyvbe [...]”) valóban feljegyzési jogot, vagy pedig bejegyzést takar-e.

A bérleti szerződés odaitélése kapcsán – „[a] bérleti szerződés odaitélésénél be kell idézni a bérbeadót [...]” [324. cikk (3) bek.] – a *beidőzés* fogalma tisztázást igényel a magyar és román eljárásjogi terminológia fényében, mivel ebben a formában a megfogalmazás túlságosan általános és kollokvialis.

A 324. cikk (4) bekezdésének „két házastárs” és a 340. cikk „mindegyik házaspár saját dolga” fordulata helyett az első esetben a *házastársak* szó lenne a helyesebb (monogám házassági rendszerben legalább és legfeljebb csak két házastársról lehet beszélni), az utóbbi esetben pedig nyilván „az adott házastárs” fordulat a szerencsésebb (hiszen nem több házaspár egymás közötti vagyonekülönítését szabályozza a törvény). A 342. cikkben a „mindenik házastárs” megfogalmazást a „bármelyik házastárs” helyettesítheti – a *mindenik* érthető ugyan, de régies és erősen tájnyelvi. Ugyanez áll a 343. cikk (3) bekezdésének a „ha a felek így egyeznek” fordulatára, ami kiegészítendő a *meg* igeekötővel.

A 340. cikk f) pontjában az *erkölcsi kár* fogalmát érdemes volna összhangba hozni a kötelmi jog terminológiájával.

A 347. cikk (2) bekezdésében – „[a] törvény védi a megtámadhatóság joghatásai ellen azt a megszerző harmadik személyt, aki megtette a szükséges elővigyázatossági lépéseket [...]” – az *elővigyázatossági lépések* fordulat nehezen értelmezhető – alighanem az „aki kellő körültekintéssel járt el” megfogalmazás adhatná vissza a szöveg tartalmát.

A 352. és 353. cikkekben „a dolgok végrehajtása” és „nem hajthatók végre” fordulatok helyett szakszerűbben hangozna a „vonhatók végrehajtása alá”, illetve „azokra nem vezethető végrehajtás” megfogalmazás. A 353. cikk (2) bekezdésében a „személyes hitelező” fogalma alighanem lábjegyzetben pontosítandó, mivel ebben a formában – akárcsak az eredeti román szövegben – túl általános, mivel feltehetőleg azon követelésekre utal a törvény, amelyekért a házastársak önállóan, és nem egyetemleges adóstársaként felelnek.

A 357. cikkben a *vagyonközösség felszámolása* helyett szerencsésebb volna annak *megszüntetését* említeni, hiszen a *felszámolás* a társasági vagyonnal hozható összefüggésbe.

A *nézeteltérés* (358. cikk, 1941. cikk), *konfliktus* (891. cikk) és hasonló értelmű kifejezéseket, mivel egyik sem jogi *terminus technicus*, helyesebb volna a *vita* szóval egységesíteni, ami magában foglalja a *controvertsiát*, de még nem feltétlenül jelent peres útra terelt jogvitát.

A magánfelek között nyilvánvalóan *egyezségről*, *megállapodásról* stb. lehet szó, az *egyezmény* (amit például a 359. cikk említ) polgári jogi kontextusban – hiszen nem államközi *pactumokról* van szó – nem értelmezhető.

A 361. cikk (1) bekezdése a dolgok „megszerzési módja” fordulatot alkalmazza – ehelyett a már bevett és dogmatikailag kiérlelt *szerzéspód* kifejezés pontosabb volna.

A 363. cikk (2) bekezdése szerint „a kártérítést kér” – e helyütt inkább a *követel*, vagy még inkább a *tart igényt* állítmány szerencsésebb lenne.

A 390. cikk (1) bekezdése szerint (a kiegyenlítő – nyilvánvalóan kompenzációt célzó – járadék szabályozásánál) „amely célja kiegyenlíteni, amennyire lehetséges, a válás után az igényt támasztó életkörülményeiben bekövetkező jelentős egyensúlyhiányt”. Az *egyensúlyhiány* e helyütt nyilván a válás folytán bekövetkezett, módosult életkörülményekre utal. Ennek

megfelelően javasoljuk az „*amelynek célja – lehetőség szerint – kiegyenlíteni a válás után az igényt támasztó életkörülményeiben bekövetkező jelentős változást*” megfogalmazást.

A természetes szülő kifejezés helyett – „*[a]mennyiben az örökbefogadó a természetes szülő vagy az örökbefogadó szülő házastársa, az örökbefogadott rokoni kapcsolatai csak az örökbefogadóval nem házassági természetes szülő...*” [470. cikk (3) bek.] – szerencsésebb lenne a *vér szerinti szülő* megfogalmazást alkalmazni.

A 477. cikk („*[...] ha az örökbefogadott legalább két éves szabadságvesztéssel büntetett bűncselekményt követett el az örökbefogadókkal szemben*”) kapcsán – azon kívül, hogy az „*örökbefogadókkal szemben*” helyett inkább „*az örökbefogadó sérelmére*” követte el a cselekményt, hiszen aligha szükséges, hogy mindkét örökbefogadó sértetti pozícióba kerüljön – tisztázandó, hogy ténylegesen *büntetett* (vagyis jogerősen elbírált), vagy pedig *büntető* cselekményre utal-e a törvény.

4. Gondolatok a javakra/dolgokra vonatkozó szabályok fordításáról

A román polgári jogi és azon belül különösen a dologi jogi terminológiában a *bun-bunuri*, vagyis szó szerinti fordításban a *jószág-javak* terminus terjedt el. Az Rptk. nyelvezetében számos helyen feltűnik a kifejezés, hol egyes számban, hol többes számban.

Az Rptk. 535. cikke – amely a javak normatív meghatározását rögzíti – a jelenlegi fordításban így szerepel: „*[d]olgoknak (javaknak) minősülnek a vagyoni jogok tárgyát képező anyagi vagy testetlen dolgok*”. A fordítás ebben a formájában nehézkesen olvasható, magyartalan. A hatályos magyar Ptk. is ismeri a *javak* terminust, azonban ez mindössze háromszor jelenik meg a törvénytömbben. A javak helyett a magyar Ptk. a dolog, valamint a vagyontárgy fogalmakkal operál. A magyar Ptk. dolog fogalma merőben eltér a román jogban ismert dolog fogalomtól, viszont a Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 5. pontjában foglalt vagyontárgy definíció már egybevág a román *dolog-javak* fogalommal. A magyar Ptk. rendszerében vagyontárgy a dolog, a jog, a követelés. A román Ptk. rendszerében a dolog és jószág (pontosabban: javak) lényegében rokon értelmű szavak, de koncepcionálisan a javak tágabb kategória, amit többek között az is fémjel, hogy a törvényben számottevően többször jelenik meg.

Tekintettel arra, hogy a magyar Ptk.-ban lévő *vagyontárgy* fogalom tartalmilag azonos az Rptk.-ban lévő *javak* fogalommal, célszerűbb az Rptk. fordításában is a *javak* terminus helyett a *vagyontárgy* kifejezést használni. Fontos érv a vagyontárgy kifejezés mellett még az is, hogy egyes számban is kényelmesen használható, szemben a javakkal, aminek egyes számú alakja nem a *'jav'*, hanem a *jószág*. A jószág viszont archaikus kifejezés, nem tükrözi azt a jogi valóságot, amit ma *javak* kifejezés alatt értünk. Ezenkívül a *javak* többes számú alakban való alkalmazása az Rptk. fordításában rendkívül nehezen olvashatóvá teszi a normaszöveget. A többes számú alak használatát célszerű minden olyan esetben elkerülni, amikor annak nincs normatív jelentősége. Így például az Rptk. 535. cikke sem követeli meg a többes szám feltétlen alkalmazását. Mellőzésével a szöveg a következőképpen nézne ki: „*jószág minden testi*

vagy testetlen dolog, amely vagyoni jog tárgyát képezi”. A jószág helyett viszont célszerűbb átnevelni a magyar Ptk.-ból a vagyontárgy fogalmat. Így „*vagyontárgy minden testi vagy testetlen dolog, amely vagyoni jog tárgyát képezi*”.

A dolog terminusnak a román Ptk. rendszerében főként a birtok [azon belül a foglalás (*ocupatiune*)], valamint a deliktuális felelősség területén van jelentősége, ezért a dolog fogalomnak az Rptk. fordításából nem szabad eltűnnie.

5. A vagyon és annak típusai a román Ptk. rendszerében

Az Rptk. rendszerében a *patrimoniu*, vagyis a *vagyon* fogalma különböző szóalakokban és szókapcsolatokban összesen 184 alkalommal jelenik meg, gyakorta jelzős szókapcsolatokban (mint pl. *drepturi patrimoniale*, azaz *vagyoni jogok* vagy *masă patrimonială* mint *vagyontömeg/vagyonállomány* stb.).

A *vagyon* fogalmával összefüggő szókapcsolatokra – a rendkívül mély jogtudományi vonatkozásain túl – fordítási szempontból azért szükséges néhány gondolat erejéig kitérni, mert olyan fordításelméleti problémát érint, ami arról szól, hogy mitévő legyen a fordító, ha a forrásnyelven lévő kifejezésnek a célnyelven semmiféle (jól alkalmazható) megfelelője nem létezik. Ilyenkor alapvetően két lehetőség áll fenn: a fordító új fogalmat hoz létre a célnyelven, vagy körülírással oldja meg a megoldhatatlant. Mindkettő kockázatos, kiváltképpen akkor, ha olyan gyakorlati alkalmazásra szánt szöveg kerül fordításra, mint amilyen az itt vizsgált törvénysszöveg.

Az új fogalom célnyelven történő megalkotásának egyik legszembeötlőbb kockázata az, hogy a forrásnyelven elérhető és elfogadott értelemtartalmak kiszorulnak a célnyelvű megoldásból. A körülírásban rejlő kockázatok pedig a célnyelvi (szöveg)koherencia tekintetében jelentkezhettek, ugyanis a körülírás szöszaporításhoz vezet, ami terheli a szöveget, aminek szintén a szöveg üzenete és ezzel együtt az olvasója látja kárát.

Mind a magyar, mind a román jogi szakirodalomban egyetértés van a tekintetben, hogy *vagyon* alatt a személy pénzben kifejezhető jogainak (javak/vagyontárgyak, dolgok, szerződési pozíciók stb.) és kötelezettségeinek összességét kell érteni. Következésképpen a vagyonnak van egy aktív és egy passzív oldala (számvitelben: aktíva/eszköz és passzíva/forrás). Ezen felül a vagyon a benne lévő jogok és kötelezettségek összekapcsoltsága miatt egy elvont teljes egészet képez, ami viszont nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a vagyonon belül a vagyon jogosultja – a fentebb bemutatott értelemben vett – *vagyon-tárgy*-összességeket létesítsen és ezeknek különálló rendeltetést szabjon. Így az elvont értelemben vett vagyon és a benne lévő jogok és kötelezettségek között nem áll fenn azonosság (sem).⁶ A vagyon megosztható.

A *vagyon* fogalmát az Rptk. 31. cikk (1) bekezdése rögzíti. A hivatkozott normaszöveg (jelenlegi fordítása) szerint: „[m]inden természetes vagy jogi személy alanya egy vagyonnak,

⁶ Részletekért a magyar szakirodalomból lásd például MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 171–172. A román szakirodalomban lásd Gabriel BOROI, Carla ANGHELESCU Alexandra, Bogdan NAZAT: *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*, Hamangiu, Bukarest, 2013, 1–4; Valeriu STOICA: *Drepturile reale principale*, Hamangiu, Bukarest, 2013, 10.

amely magában foglalja ezek összes pénzben értékelhető jogát és kötelezettségét". Az említett cikk (3) bekezdése a vagyon típusait, vagyis különböző vagyonállományokat ír elő, így az Rptk. „[...]III. könyv IV. címének rendelkezései szerint létrehozott bizalmi vagyonállomány[t], az engedélyezett szakmák gyakorlására szolgáló vagyon[állományt], valamint a jogszabályban ekként meghatározott [...] rendeltetési vagyonállományt [...]”.

A fordítási nehézséget egyrészt az (1) bekezdés megfogalmazása, másrészt pedig a (3) bekezdés fogalmi apparátusa képezi. Forrásnyelven az (1) bekezdés fordítási nehézsége abból fakad, hogy az „[o]rice persoană [...] este titulară a unui patrimoniu [...]” szóösszetételben nem teljesen egyértelmű, hogy az „a unui” milyen mondattani szerephez jut: határozatlan névelő vagy számnév? Ha az első, akkor a fentebb idézett fordítás a következőképpen egyszerűsíthető: *[m]inden természetes vagy jogi személynek van vagyona, amely magában foglalja a személy összes pénzben kifejezhető jogát és kötelezettségét*. Ez azonban a román jogi valóságnak nem megfelelő fordítás, mivel a vagyon egyik lényegi sajátossága, hogy minden személynek csak egy lehet belőle. Ezért a jelenlegi fordítás tartalmilag tökéletesen helyes, viszont stílusát (megfogalmazását) tekintve kissé nehézkes. A következő változatot javasoljuk: *[a] természetes vagy jogi személynek egyetlen vagyona van, amely magában foglalja a személy összes pénzben kifejezhető jogát és kötelezettségét*.

Az Rptk. 31. cikk (3) bekezdésének fordítását érintő probléma forrása a román jogszöveg koncepcionális töredezettsége és fogalmi következetlensége. A forrásnyelven *patrimoniu de afectatiune*, valamint az ez alá tagozódó *masă patrimonială fiduciară*, *mase patrimoniale afectate unei profesii autorizate*, *patrimoniu profesional individual* (Rptk. 33. cikk) fogalmaknak nincs (pontos) magyar megfelelője. Az Rptk. jelenlegi fordításában ezek rendre *rendeltetési vagyonállományként*, *bizalmi (fiduciárius) vagyonállományként*, *szakma gyakorlására szolgáló vagyonként*, valamint *foglalkozás gyakorlására szolgáló egyéni vagyonként szerepelnek*. Annak ellenére, hogy a felsorolt szókapcsolatok pontos jelentéstartalmát teljes egyértelműséggel nem lehet visszaadni, a *vagyonállomány* helyett célszerűbb lenne egységesen a *vagyontömeget* használni. A vagyonállomány ugyanis inkább közgazdasági, közgazdaságtani kifejezés, mint jogi, szemben a *vagyontömeg* kifejezéssel, ami a jelenleg is hatályban lévő magyar jogszabályok szövegeiben is megjelenik.⁷ De alternatíva lehet a *különvagyon* kifejezés is.

A probléma következő szintje már nemcsak fordítási, hanem jogtudományi is egyben. A különböző vagyontömegek valamely célra rendelése valójában nem a vagyon mint a személy pénzben kifejezhető jogainak és kötelezettségeinek összességét – vagyis az aktív és passzív eszközöket együttesen – érinti, hanem a vagyonon belül helyet foglaló vagyontárgyak egyedileg és/vagy fajlagosan meghatározott valamely részét, ami a fentebb vázolt vagyon-fogalomhoz viszonyítva értelmetlen. Még egyszer: vagyont jogok és kötelezettségek együttesen alkotnak, vagyontömeg létesítése azonban csak vagyontárgyak bizonyos csoportjával, vagyis a vagyon aktív oldalához tartozó eszközökkel lehetséges, még akkor is, ha az érintett vagyontárgyak felett dologi terhek állnak fenn.

⁷ Lásd pl. a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 5. § (1) bekezdés 7. és 139. pontjait; az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény 21. § (2) bekezdését; az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény 9/A. § (2) bekezdését.

Mit tegyen hát a fordító? A kérdésre értelemszerűen itt nem adhatunk választ, viszont az ilyen és ehhez hasonló kérdésekről célszerű szakmai vitát folytatni.

6. További megjegyzések a dologi könyv fordításához

„*Ingtatlan dolgok maradnak az ingatlantól újrafelhasználás céljából ideiglenesen elválasztott anyagok mindaddig, amíg formájuk nem változik...*” (538. cikk) – kérdésként merül fel, hogy a szöveg itt valóban a *formára* utal-e, nem pedig a *jellegre*. A *hozam* esetében – „*valamely dolog sérelmével vagy fogyásával létrejött termék [...]*” (549. cikk) –, mivel a normaszöveg az erdő fáira, illetve a kibányászott kövekre utal, nem biztos, hogy a *termék* kifejezés a legtalálhatóbb – esetleg az *eredmény* szó lenne alkalmazható, vagy (akár lábjegyzetben) megkockáztatható volna a *fructus* említése is az anyadolog állagfogyása okán. A gyümölcsszerzés esetén (550. cikk) a „*napról napra történő megszerzés*” helyett talán a jogi terminológiába jobban illeszkedne a „*napi elszámolás/számítás alapján történő megszerzés*” használata. A földterület tulajdonjogának terjedelme (559. cikk) kapcsán érdemesebb volna talán „*a törvényes határok betartása*” helyett azok „*figyelembevételét/tiszteletben tartását*” említeni, akárcsak (ugyanott) a *harmadik személyek jogai* esetén is indokoltabb *tiszteletben tartásról* beszélni, mintsem betartásról, hiszen a *jog* itt alanyi jogot, nem pedig normát jelent.

Az 566. cikk (1) bekezdésében szereplő „*[a]z alperes köteles a dolgot visszaszolgáltathatni vagy kártérítést fizetni, amennyiben a dolog önhibájából pusztult el [...]*” mondatrészben a dolog kapcsán az *önhiba* nem értelmezhető – a szöveg feltehetőleg a *másnak/senkiének fel nem róhatóságra* utal. Az 573. cikk (2) bekezdésében megjelenő „*[a] földterületekhez nem kapcsolódó szigetek és porondos helyek, amelyeknek a partja a víz átlagszintjén található [...]*” mondatrészben teljességgel értelmezhetetlen a *porondos helyek* kifejezés – porondot a magyar nyelv leginkább csak a cirkusz világában ismer –, a folyóban lévő zátony azonban vízszinttől függően lehet akár a vízfelszín alatt, akár felett is. Itt *kavicszátonyról* van szó.

A 624. cikk címében kényszerhelyzet helyett helyesebb volna a szükséghelyzet kifejezés, illetve az (1) bekezdésben – „*[h]a valaki saját vagy másvalaki közvetlenül fenyegető veszély elleni védelmére más dolgát használta vagy megsemmisítette [...]*” – a „*magát vagy más közvetlenül fenyegető veszély elleni védekezésre [...]*” megfogalmazás. Az Rptk. III. könyv, II. cím, IV. fejezet 2. szakaszának címében a „*[a] szokványos társtulajdon*” szerepel, ami könnyebben értelmezhető lenne „*közönséges társtulajdon*” formájában.

Átgondolandó, hogy tulajdonosi társulások esetében (659. cikk) a „*felsorakoztatott vagy ikerlakásból álló együttesek*” *sorház- és ikerlakás-építményekre* céloz-e, mert ebben a – nyilvánvalóan túlságosan szövegű – fordításban kevésbé járul hozzá a megérthetőséghez.

A 661. cikkben a közös tulajdont „*cáfoló jelek*” helyett talán érdemesebb volna annak „*ellenbizonyítására alkalmas*” jeleket említeni.

A 698. cikkben említett konszolidációt (vagyis azon esetet, amikor a tulajdonjog és az idegen dologbéli jog egy kézben egyesül, és az előbbi magába olvasztja az utóbbit) mint a felülépítmenyi jog megszűnését helyesebb volna latinus alakban használni (esetleg

lábjegyzettel kiegészítve), mivel a magyaros írásmód egyebet is sugallhat (vö. *consul* – konzul, *ensor* – cenzor).

A 883. cikk címében a „*telekkönyv tanulmányozása*” helyett – mivel a tanulmányozás inkább stúdiumot jelent – szerencsésebb volna a *megismerhetőség* szót használni.

A 892. cikk címe („*A rosszhiszemű megszerző harmadik személy helyzete*”) magyarosabb volna a „rosszhiszeműen szerző harmadik fél” formában.

Tisztázandó az *okirat*, *bizonyítvány* és *okmány* szó használata is (pl. 377. és 1595. cikk). Amennyiben ezek egymás szinonimáiként szerepelnek a román szövegben, akkor nyilván fordítói döntés kérdése, hogy magyarul is indokoltak-e ezen szinonimák (olykor az *okirat* logikailag *szerződést* jelent a szövegben), vagy pedig – koherensebb szöveget teremtve – egységes kifejezéssel adandók-e vissza. A 377. cikk (1) cikkében szereplő „*a válsági bizonylat kibocsátása után*” fordulat azonban mindenképp javítandó, mivel a *bizonylat* kifejezést a magyar nyelv kizárólag a számvitel területén használja.

7. Gondolatok a jogi tények fogalmáról

A *jogi tények* (*fapte juridice*) fogalma az Rptk.-ban először a 6. cikk (2) bekezdésében jelenik meg, azonban két eltérő értelemben. A kétértelműség oka az, hogy a román nyelvben a *fapte* főnév a *fapt*, valamint a *faptă* főnevek közös többes számú alakja. Látható tehát, hogy két eltérő jelentésű kifejezés többes számú alakjára a román nyelvben ugyanaz az íráskép és hangalak használatos. Ezért a *fapt*⁸ és *faptă*⁹ közti különbség éles elhatárolása szükséges.

A *fapt* elsődleges jelentése: *tény*, vagyis *valós történet*, *megtörtént esemény*, de jelent *jelenséget* is. A Román Értelmező Szótár szerint viszont a *fapt* másodlagos jelentései között szerepel az az értelemtartomány, ami egyben a *faptă* elsődleges jelentése is. Az értelmező szótárban a *faptă* külön is szerepel, elődleges jelentése pedig *tett*, *cselekedet*, *cselekmény*, tehát lényegében valamilyen emberi magatartás.

A vizsgált főnevek értelemtartományai közötti különbség – mint már utaltunk rá – a *fapte* többes számú alakban, illetve a *fapte juridice* szóösszetételben összemosódik, és ezért az Rptk. rendszerében több helyen ekként, vagyis első ránézésre nem mindig egyértelmű jelentéstartalommal köszönnek vissza. Ez érzékelhető az Rptk. 6. cikk (1) bekezdésének fordítása esetén is. Az említett rendelkezés jelenlegi, a forrásnyelvű változathoz (túlzottan) hű fordítása a következő: „*[a]z új törvény hatálybalépése előtt megkötött, vagy adott esetben elkövetett vagy bekövetkezett jogügyletek és cselekmények csak a megkötésük vagy esetenként elkövetésük vagy bekövetkezésük időpontjában hatályos törvény által előírt joghatásokat fejthetik ki*”. E jogszövegfordításban a „*jogügyletek*” és „*cselekmények*” román megfelelői rendre az *acte juridice* és *fapte juridice*. Észre kell venni továbbá azt is, hogy az idézett rendelkezésben a *megköt*, *elkövet* és *bekövetkezik* igék főnévi alakjai szerepelnek, amelyek közül az első a jogügyletchez tartozik, az utóbbi kettő pedig a cselekményhez.

⁸ Semlegesnemű főnév: egyes számban hímnemű alakban jelenik meg, többes számban nőnemű alakban.

⁹ Nőnemű főnév: mind egyes számban, mind többes számban nőnemű alakban jelenik meg.

A román polgári jogi gondolkodásban különös szerephez jutnak a *jogi tények* mint jogviszonyt keletkeztető és kötelemfakasztó kategóriák. A jogirodalomban széles körű egyetértés övezi azt a tételt, miszerint a *jogi tény* lényegében háromrétegű fogalom.

Legtágabb értelemben véve a jogi tény magában foglalja az emberi magatartások teljes spektrumát (így az akaratlagos és akaratlan magatartásokat), illetve a jogalanyok befolyása alatt nem álló egyéb eseményeket és/vagy jelenségeket (természeti tények), amelyekhez bekövetkezésük esetén a törvény meghatározott jogkövetkezményeket kapcsol.

A jogi tény fogalma szűkebb értelemben véve csak az akaratlagos és akaratlan magatartásokat foglalja magában, ide nem értve az ember által nem befolyásolható események, jelenségek körét.

Az akaratlagos vagy szándékolt emberi magatartások körébe tartoznak a *jogügyletek* (*acte juridice*), ugyanis ezek minden esetben jogviszony létrehozására, módosítására vagy megszüntetésére, azaz valamilyen joghatás kiváltására irányulnak.

Az akaratlan, vagyis a nem szándékos magatartások fogalomkörébe tartoznak az ún. jogszerű cselekmények, szabatosan a jogszerű kötelemkeletkeztető tények¹⁰ (*fapte licite*) és jogsértő/jogellenes cselekmények (*fapte ilicite*). Ezek a legszűkebb értelemben vett jogi tények. A jogszerű cselekmények sajátossága az, hogy megvalósulásuk esetén a törvényben meghatározott joghatás következik be (pl. jogalap nélküli gazdagodás esetén a visszatérítési kötelezettség). A jogsértő cselekmények körébe a szándékos és gondatlan (együttesen: vétkes) károkozást megvalósító magatartások tartoznak, amelyek általában az ilyen magatartást tanúsító személy kártérítési kötelezettségének megnyílását idézik elő.

Látható tehát, hogy a *tény*, valamint a *cselekmény*, a *jelenség/esemény* és a *jogügylet* fogalmak hierarchikus viszonyban állnak egymással abban az értelemben, hogy a cselekmény, a jelenség, illetve a jogügylet mind a legtágabb értelemben vett *jogi ténynek* minősül. Ebben a megközelítésben a *jogi tény* fogalma a másik három gyűjtőfogalmának tekinthető.¹¹ A fogalmi feszültség a legtágabb értelemben vett jogi tény fogalma és legszűkebb értelemben vett jogi tény fogalma vonatkozásában merül fel. A legtágabb értelemben vett jogi tény fogalmának részét képező *jelenség/esemény* fogalom főként a közhiteles nyilvántartásban rögzítendő tények körére vonatkozik, így pl. a születés tényére, az elhalálozás tényére stb.¹² Egyértelmű, hogy a *legtágabb és legszűkebb értelemben*

¹⁰ Az, hogy kötelemkeletkeztető tényekről van szó; az Rptk. V. könyv II. cím III. fejezetének címéből derül ki teljes bizonyossággal. E körbe sorolandó a jogalap nélküli gazdagodás (*im-bogățirea fără justă cauză*), a tartozatlan fizetés (*plată nedatorată*) és a megbízás nélküli ügyvitel (*gestiune de afaceri*). Megjegyzendő, hogy a magyar Ptk. rendszerében az előbb említett három jogintézmény gyűjtőfogalmaként a jogalkotó a románhoz hasonló *egyéb kötelemkeletkeztető tények* szókapcsolatot rögzítette, amelynek – a jogalap nélküli gazdagodás, valamint a megbízás nélküli ügyvitel mellett – a *díjkítűzés* (6:588. §), az *utaló magatartás* (6:587. §) és a *kötelezettségvállalás közérdekű célra* (6:589. §–6:592. §) is részét képezi. A magyar Ptk. a tartozatlan fizetés fogalmát nem ismeri.

¹¹ Vö. Gabriel BOROI, Carla Alexandra ANGHELESCU: *Curs...*, i. m., 60–61. Ugyanerről magyar nyelven lásd VERESS Emőd: *Román polgári jog. Általános rész*, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2020, 111–112.

¹² Vö. Rptk. 18–25. cikkek.

vett jogi tény fogalmakat az Rptk. fordításában ekként alkalmazni nem lehet, ezért ezek pontos jelentéstartalmát a kontextusból kell kiszűrni.

A jelzett feszültség feloldására fordítási szempontból támpontként az Rptk. koncepcionális kiindulópontja szolgálhat. A törvénykönyv ugyanis a jogos és jogsértő emberi magatartások körét (vagyis a legszűkebb értelemben vett jogi tényeket) *cselekmény*ként kezeli, amelyhez az *elkövet* (*sāvârşeste*) igét társítja. Ezért szöveghű fordításban például a *singularis* alakban lévő *faptă ilicită săvârşită* magyar fordítása *elkövetett jogsértő cselekmény*, ami azonban – bár alapvetően helyes – kissé elszakad a jelenleg hatályos magyar polgári jogi műnyelvtől. Minthogy a *tettek*, *cselekmények*, *cselekedetek* (és ezek ellentettjei) különösen a polgári jog területén absztrakt módon emberi magatartásként írhatók le, a tett és cselekmény szavak helyett (ott, ahol ez lehetséges) az Rptk. fordításában inkább a *magatartás* következetes használatát javasoljuk, értelemszerűen a *tény* és *jogügylet* fogalmak mellett. Alternatívaként megfontolásra érdemes a *károkozás* és *károkozó magatartás*, illetve ezek származékai is. Ezáltal az Rptk. magyar fordításában (azon belül pedig különösen a kötelmi jogi könyvben) a *cselekmény* büntetőjogi felhangja valamelyest tempul – jóllehet a hatályos magyar Ptk. nyelvezetétől sem teljesen idegen a *cselekmény* fogalma –, másrészt pedig a legtágabb és legszűkebb értelemben vett jogi tények közötti feszültség is némiképp feloldható.

A magyar Ptk. esetében a *cselekmény* vonatkozásában mindenképp említést érdemel, hogy ehhez olykor az *elkövet*, máskor pedig az *elvégez* vagy *véghezvisz* igék tartoznak. Mindezek a szókapcsolatok a magyar Ptk. rendszerében a *jogsértő magatartás* szinonimáiként tekinthetők, ugyanis adott esetben a cselekmény elkövetése, elvégzése, véghezvitele vagy a két utóbbi elmaradása minden esetben *felelősségfakasztó*, azaz kötelelemkeletkeztető jogi tényként merül fel. További érdekesség, hogy a magyar Ptk. nyelvezetéből a *cselekmény* kifejezés másodlagos jellege tűnik ki, szemben a *jognyilatkozattal*. Ennek alátámasztására példaként a magyar Ptk. 6:17. §-a hívható fel, amely szerint „[a] *képviselési jog kiterjed mindazon cselekmények elvégzésére és jognyilatkozatok megtételére, amelyek a képvisellel elérni kívánt cél érdekében szükségesek*”.¹³

Az eddigi fejtegetések fényében ezért az Rptk. 6. cikk (2) bekezdésének jelenlegi fordítása pontatlannak tűnik, ugyanis a jogi tény *jelenség*, *történet* értelemtartományát összemosza a *cselekmény* fogalmával. A jelenlegi fordítás helyett a következőt javasoljuk: *[a]z új törvény hatálybalépése előtt megkötött jogügylet, tanúsított magatartás vagy bekövetkezett tény csak a jogügylet megkötése, jogsértő magatartás tanúsítása vagy tény bekövetkezése időpontjában hatályban lévő törvény által előírt joghatást váltja ki*.

Ugyanez a megoldás alkalmazható álláspontunk szerint az Rptk. 16. cikkére is, ami a *vétkenység* (*vinováție*, azaz szó szerinti fordításban *bűnösség*) fogalmát rögzíti. A jogszöveg jelenlegi fordítása a következő: „(1) *Ha törvény eltérően nem rendelkezik, a személy csak a szándékosan vagy gondatlanságból elkövetett tetteiért felel. (2) A tett elkövetése szándékos, amikor az elkövető előre látja cselekményének eredményét, és akár törekszik ennek elérésére, akár nem, elfogadja ezen eredmény bekövetkezésének lehetőségét. (3) A tett elkövetése gondatlanságból történik, amikor az elkövető előre látja tetteinek eredményét, de nem fogadja el azt és alaptalanul*

¹³ A magyar Ptk. kötelmi jogról szóló hatodik könyvében a cselekmény szó mindössze kétszer jelenik meg: először a 6:25 § (3) bekezdésében, másodszer pedig a fent idézett szöveghelyen.

arra számít, hogy nem következik be, vagy nem látja előre tettének eredményét, habár azt előre kellett volna látnia. Súlyos gondatlanság áll fenn akkor, ha az elkövető olyan hanyagsággal vagy meggondolatlansággal járt el, amelyet a legkevésbé körültekintő személy sem tanúsítana saját érdekeivel szemben. (4) Amikor a törvény egy bizonyos tett joghatásait annak gondatlanságból való elkövetésétől teszi függővé, a feltétel akkor is teljesül, ha a tett elkövetése szándékos volt.” Látható, hogy itt már *cselekmény* helyett a *tett* jelenik meg, ami az Rptk. fordításának érthetőbbé tételéhez semmivel sem járul hozzá. Stilisztikai szempontból is továbbgondolva, a következőt javasoljuk: (1) *Ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, a személy csak a szándékos vagy gondatlan magatartásáért felel. (2) Szándékos a magatartás, amikor az azt tanúsító előre látja magatartásának eredményét, és vagy törekszik ennek elérésére, vagy – bár nem törekszik rá – belenyugszik ezen eredmény bekövetkezésének lehetőségébe. (3) Gondatlan a magatartás, amikor az azt tanúsító előre látja magatartásának eredményét, de nem törekszik ennek elérésére és alaptalanul abban bízik, hogy az nem következik be, vagy nem látja előre magatartásának eredményét, noha előre kellett volna látnia. Súlyosan gondatlan az, aki olyan hanyag vagy meggondolatlan magatartást tanúsított, amelyet a legkevésbé körültekintő személy sem tanúsítana saját érdekeivel szemben. (4) Amikor a törvény egy magatartás joghatásait annak gondatlan jellegétől teszi függővé, a feltétel akkor is teljesül, ha a magatartás szándékos volt.*

Az eddig tárgyalt problémát nagyon jól szemlélteti az Rptk. 219. cikke, amelynek címében a legszűkebb értelemben vett „*jogi tények*” kifejezés jelenik meg. Az Rptk. e rendelkezése a jogi személy szervei által tanúsított jogszerű és jogsértő magatartás miatti felelősséget, valamint az e szerveket alkotó személyek személyes és egyetemleges felelősségét szabályozza. A cikk jelenlegi fordítása a következő: „(1) *A jogi személy szervei által elkövetett törvényes vagy törvénybe ütköző cselekmények csupán akkor kötelezik magát a jogi személyt, ha a megbízott tisztség feladatkörével vagy céljával függenek össze. (2) A törvénybe ütköző cselekményekért személyesen és egyetemlegesen felelnek, akik azt megvalósítják, mind a jogi személlyel, mind pedig a harmadik személyekkel szemben.*” E helyett mi a következőt javasoljuk: „(1) *A jogi személy szervei által tanúsított bármely jogszerű és jogsértő magatartás magát a jogi személyt kötelezi, feltéve, hogy a magatartás összefügg a tisztegből fakadó feladatkörrel vagy a tisztség céljával. (2) Aki jogsértő magatartást tanúsít, mind a jogi személlyel, mind pedig harmadik személlyel szemben önállóan és egyetemlegesen felel.*”

Szintén kihívást jelentő és a korábbiakban tárgyaltaktól némiképp eltérő szempontból dilemmát okozó fordítási kérdés merül fel az Rptk. 1349. cikk (1) bekezdése esetében. E rendelkezés a károkozás általános tilalmát írja elő. A jogszöveg jelenlegi fordítása alapján „*[m]inden személy köteles betartani azon magatartási szabályokat, amelyeket a törvény vagy a helyi szokása megkövetel, és tartózkodnia kell attól, hogy cselekedetével vagy mulasztásával más személyek jogait vagy jogos érdekeit sértse.*” A fordítás pontatlan és stilisztikailag kifogásolható, ezért inkább ezt a változatot ajánljuk: „*[m]indenki köteles a törvény vagy a helyi szokás által megkövetelt magatartási szabályokat tiszteletben tartani, és cselekményével vagy mulasztásával más személy jogának vagy jogos érdekének megsértésétől tartózkodni.*” A stilisztikai és szóhasználati kérdéskörön túl a fentiek fényében felmerül, hogy a „*[...] cselekményével vagy mulasztásával [...]*” fordulat összevonható-e egyetlen kifejezésbe, nevezetesen a *magatartásba*. Ezzel a megoldással a szöveg a következőképpen hangozna: „*[m]indenki köteles a törvény vagy a helyi szokás által megkövetelt magatartási szabályokat tiszteletben tartani, és magatartásával más személy jogának vagy jogos érdekének megsértésétől*

tartózkodni.” Amint arra a fentiekben már utaltunk, *magatartás* alatt a cselekményt és ennek ellentétét, vagyis a nem cselekvést (mulasztást) egyaránt érteni kell. A jogi logika alapján egyértelmű, hogy ha jogszabály tevőleges magatartást előíró rendelkezésének megsértésére kerül sor, az ilyen kötelezettségszegés lényegében csak a jogsértő passzív magatartásának fenntartásával képzelhető el, tehát mulasztás formájában. Ezért álláspontunk szerint a „[...] cselekményével vagy mulasztásával [...]” fordulat az előadott módon leegyszerűsíthető.

8. További megjegyzések a kötelmi jogi könyv fordításához

Az 1261. cikkben („*egy semmisségi okkal megtámadható szerződés*”) és az 1263. cikkben („*egy megtámadható szerződés*”) a határozatlan névelő helyett a határozottat tartjuk indokoltnak.

Az 1363. és 1364. cikkben a *kereskedelmi titok* fordulat helyett a magyar jogi terminológiában bevett *üzleti titok*, illetve a *felettes parancsa* helyett (ami túlságosan militánsan hangzik) a felettes utasítása kifejezést javasoljuk. Hasonlóképpen az 1372. cikk (2) bekezdésében, amely a szülő/gondviselő felelősségét taglalja a kiskorú cselekményeiért, a „*felügyelésre kötelezett*” helyett a „*felügyeletre kötelezett*” fordulatot preferálnánk – a *felügyelés* (eltekintve attól, hogy idegenszerű) egy folyamatot, a *felügyelet* pedig a jogkört/feladatot jelöli inkább.

A *facultas alternativát* tárgyaló 1462. cikk (2) bekezdésében az *opciós jog* helyett a *választás joga* megfogalmazás célszerűbb volna.

Az 1475. cikk – nyilván az eredeti szövegben is – túlságosan laicizáló, ezért „*[a] személyek, akik elfogadják a kifizetést*” megfogalmazása helyett a „*[a] kifizetés elfogadására jogosult személyek*” fordulatot javasoljuk.

A „*késedelembe helyeződés*” (pl. 1454., 1525. cikkek) helyett a *késedelembe esés*, illetve *késedelmessé válás* fordulatot javasoljuk használni – érthetőbb és kevésbé kimódolt.

Az 1539. és 1540. cikkben egységesítendőnek véljük a terminológiát: az 1540. cikk címe *kötbért*, a szöveg *pönálét* említ – nyilván a kötbér egyik funkciója a bánatpénz (régies, ma már nem mindenki által értett néven *pönálé*), tehát ezt lábjegyzetben jelezni kellene, és a *pönálé* helyett a közkeletűbb *bánatpénz* kifejezést használni.

Stilárisan szerencsésebb volna az *aki/amely* kitételeket mellőzni [pl. 1542. cikk, 1560. cikk (1) bek. „*az a hitelező, akinek/amelynek követelése nem vitatott és esedékes...*”]. Nyilván a fordító ezzel akarta kifejezni, hogy az adott fél természetes és jogi személy is lehet, de az *aki* vonatkozó névmás magában foglalja ilyenkor az *amelyt* is (már amennyiben ezt egyáltalán szükségesnek véljük, hiszen a jogi személy konstrukciója éppen azt a célt szolgálja, hogy egy vagyontömeg is személyként működhessen).

Az 1681. cikkben (amely a próba szerinti – helyesebben: próbára – vételről rendelkezik) a *próbaidő* kifejezést a *próba* (*kipróbálás*) *ideje* fordulattal lehetne helyettesíteni, mivel a próbaidőt a magyar terminológiában a büntetőjog már (nyilvánvalóan teljesen más tartalommal) lefoglalta.

A *vis maior* terminusa mindenképpen egységesítendő (még akkor is, ha a román szöveg inkonzekvens volna e téren), ugyanis a fordítás olykor *vis maior*t (1380. cikk), olykor pedig *erőhatalmat* (pl. 1959. cikk) említ.

Stilárisan szerencsésebb volna (pl. a 2377. cikkben) az „*ingatlan feletti jelzálogjog*” helyett az „*ingatlanon fennálló jelzálogjog*” fordulat – akárcsak a szakasz címben az „*ingatlan jelzálogjog*” helyett.

A 2544. cikk „*az elévülés folyamát a jelen Könyv III. címében megállapított szabályok szerint számítják ki*” mondatrésze ismételt példázza, hogy a célnyelv olykor kevesebb szóval is megelégszik, és ezáltal a szöveg frappánsabbá tehető: „*az elévülés a jelen Könyv III. címében megállapított szabályok szerint számítandó*”.

A 2664. cikk a törvénykönyv hatályba léptetését rendezi – az 1. cikkben ennek megfelelően érdemesebb volna *hatályba léptetésről szóló törvényt* említeni a *hatályba helyezésről szóló* helyett.

A kártérítési jog területén jelentkeznek talán a legvilágosabban a forrásnyelvi szöveg (vagyis az Rptk.) fogyatékségei – ezeket a fordítók híven, de az értelmezést megnehezítve adták vissza. A 952. cikkben (és számos egyéb helyen, így például a 351., a 378. és a 1349. cikkben) előfordul a *jóvátétel*, *kárjóvátétel* stb. kifejezés, illetve ezek igei származékai. A szöveg máskor [így például az 1381. és 1391. cikk címében, bár az utóbbi (1) bekezdése már *kártérítésről* beszél] *kártalanítást* említ (szerencsére a kárpótlás nem kerül elő), noha ezek – függetlenül a román szöveg terminológiai kuszaságától – teljességgel eltérő, más jogintézményekhez tartozó fogalmak. A román terminológia következetlenségétől függetlenül ez *kártérítésnek* fordítandó, mivel a kontinentális magánjog mind a kontraktuális, mind a deliktuális felelősség körében csak ezt a terminust ismeri – a *jóvátétel* kifejezést a magyar terminológiában más terület foglalta le (pl. jóvátételt fizet az adott állam a légerekbe elhurcoltaknak, illetve örökösöknek), a *kártalanítás* pedig a kisajátítás kapcsán értelmezhető.

Hasonlóképpen nem szerencsés az *áldozat* kifejezés sem (bár az eredeti szöveg pontosan ezt a szót használja, így például az 1216., az 1352. cikkben). Az *áldozat* nem-hogy nem polgári jogi, de még csak nem is büntetőjogi fogalom (ott passzív alanyról, az eljárásjogban pedig sértettéről beszélhetünk), hanem a kriminológia és a zsunalisztika terminusa, használata nem csupán szakszerűtlen, hanem egyenesen groteszk. [A *sérelmet szenvedett fél* – 1222. cikk (2) bek. – sem sokkal jobb ennél.] Helyette egyszerűen a *károsult* kifejezést kellene használni. Tény, hogy a károsult lehet áldozat (pl. ha balesetben meghal), illetve a károsult nem feltétlenül azonos a kártérítésre jogosulttal (pl. ha az említett elhunyt hozzátartozója követel kártérítést), de ezek a generálishoz képest speciális esetek, s ezért az általános kifejezés nem „áldozható” fel a különösnek – minden áldozat károsult, de nem minden károsult áldozat. A román szöveg terminológiai egyenetlenségeit lábjegyzetben volna érdemes jelezni, illetve taglalni.

E megjegyzések és javaslatok nyilván nem fordítástudományi értékűek, hanem mindössze sporadikus és hézagos észrevételek, gondolatok azon, túlnyomórészt a szöveg „túltiszteletéből” fakadó, olykor nem szerencsés és értelemzavaró fordítói megoldások kapcsán, amelyek az Rptk. fordításának első két kiadásában megjelentek. Az optimális megoldások – már ha egy fordítás esetén egyáltalában szó lehet lezártságról és további árnyalást nem igénylő verzióról – minden bizonnyal még nem a harmadik, hanem csak

egy (jóval) későbbi kiadásban standardizálódhatnak, de minden passzus továbbgondolása közelebb vihet ezen értékes munka jobbá tételéhez.

Irodalomjegyzék

1. Gabriel BOROI, Carla Alexandra ANGHELESCU: *Curs de drept civil. Partea generală*, Hamangiu, Bukarest, 2021.
2. Flavius-Antoniou BAIAS, Eugen CHELARU, Rodica CONSTANTINOVICI, Ioan MACOVEI (szerk.): *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, C.H. Beck, Bukarest, 2014.
3. BARZÓ Tímea, PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika I. Általános tanos – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
4. VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, I. kötet, Wolters Kluwer, Budapest, 2014.
5. MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
6. Gabriel BOROI, Carla ANGHELESCU Alexandra, Bogdan NAZAT: *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*, Hamangiu, Bukarest, 2013.
7. Valeriu STOICA: *Drepturile reale principale*, Hamangiu, Bukarest, 2013.
8. VERESS Emőd: *Román polgári jog. Általános rész*, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2020.